

VII ZAKLJUČAK

Centralni događaj za medijsku scenu u avgustu je konačno usvajanje i stupanje na snagu medijskih zakona. Usvajanjem zakona su ispunjeni neki od zadataka Strategije razvoja sistema javnog informisanja usvojene još 2011. godine. Iako je za punu implementaciju ovih ciljeva neophodno usvojiti još Zakon o oglašavanju, kao i podzakonske akte za primenu medijskih zakona, činjenica je da su medijski zakoni, bez obzira na određene nedostatke, stvorili korektan regulatorni pravni okvir za medije.

Država se u potpunosti i nedvosmisleno opredelila za potpuni izlazak iz vlasništva u medijima do 1. jula 2015. godine. Do tog datuma će mediji u javnoj svojini morati da se privatizuju na jedan od načina predviđenih opštim propisima kojima se uređuje privatizacija, a ako to ne uspe, privatizacija će se ili obaviti besplatnom podelom akcija zaposlenima u medijima, ili medij prestaje da postoji. Pored javnih medijskih servisa, izvan režima obavezne privatizacije ostali su manjinski mediji čiji su osnivači nacionalni saveti nacionalnih manjina, kao i ustanova koja će se baviti informisanjem građana na teritoriji Kosova i Metohije. Koliko god valja pozdraviti odluku da se privatizuju preostali mediji u javnoj svojini, ostaje pitanje zašto to nije završeno ranije, po prethodnim zakonima koji su predviđali istu obavezu. Isto tako, ne treba zaboraviti da privatizacija nikako nije sama sebi cilj i da povlačenje države iz vlasništva ne sme značiti i potpuno prepuštanje javnog informisanja u Srbiji stihiji tržišta.

Medijskim zakonima stavljene su van snage i određene odredbe Zakona o lokalnoj samoupravi, Zakona o glavnom gradu, ali i još nekih zakona, koje su u suprotnosti sa medijskim zakonodavstvom, čime je ponovo uspostavljeno jedinstvo pravnog poretka na kome su godinama novinarska i medijska udruženja insistirala.

Novi regulatorni okvir uredio je i pitanja koja se tiču primene propisa o kontroli državne pomoći u medijskom sektoru. Tako je, s jedne strane, uređen sistem projektnog finansiranja medijskih sadržaja od javnog interesa, a s druge, sistem finansiranja javnih medijskih servisa harmonizovan sa evropskom praksom i posebno sa Komunikacijom Evropske komisije o primeni pravila kontrole državne pomoći na javne radiodifuzne servise iz 2009. godine. Sistem projektnog finansiranja medijskih sadržaja predviđa da će, i pored stručnih konkursnih komisija, konačna odluka o dodeli sredstava biti na ministarstvu, organima autonomne pokrajine ili jedinica lokalne samouprave. Koliko god će se te odluke, po pravilu, ipak vezivati za nalaze

stručnih komisija, i koliko god će odluke o raspodeli sredstava morati da budu obrazložene, prostor za zabrinutost da bi politički uticaj i dalje mogao biti preovlađujući pri raspodeli nije potpuno isključen. I u ovoj oblasti, nesumnjivo, ozbiljan monitoring implementacije novog pravnog okvira mora postati ključna aktivnost medijskih i novinarskih udruženja u narednom periodu.

Novi zakoni predviđaju unapređeni sistem registrovanja podataka o medijima. Umesto dosadašnjeg registra javnih glasila uspostavlja se novi registar medija koji predviđa javnu dostupnost podataka o medijima, njihovim vlasnicima i drugim licima koja bi mogla vršiti uticaj na uređivačku politiku. Ovakvi podaci trebalo bi građanima da olakšaju vrednovanje informacija koje mediji prenose, posebno u slučajevima u kojima dolazi do sukoba partikularnih interesa vlasnika medija i sa njima povezanih lica, sa interesom javnosti. S druge strane, ukinuta su ograničenja direktnog stranog vlasništva u medijima i liberalizovana pravila o medijskoj koncentraciji, čime su otklonjeni bitni uzroci netransparentnosti medijskog vlasništva u prethodnom periodu. Regulisanje medijskih koncentracija nije prepušteno isključivo opštem režimu kontrole koncentracija iz Zakona o zaštiti konkurencije, već su predviđeni i posebni pragovi udela u tiražu štampanih, odnosno gledanosti ili slušanosti elektronskih medija, u slučaju čijeg prekoračenja, nadležno ministarstvo, odnosno nadležno regulatorno telo, ima ovlašćenja da reaguje, između ostalog, i brisanjem medija iz registra, odnosno oduzimanjem dozvola za emitovanje programa. Ostaju pitanja da li su pragovi dovoljno dobro određeni, kao i još važnije, da li ministarstvo i regulatorno telo raspolažu kapacitetima da nova ovlašćenja na adekvatan način primene.

Pozitivan pomak u Zakonu o javnom informisanju i medijima jeste to što on sada sadrži jasnu definiciju onoga što medij jeste, ali i onoga što medij nije, i posebno što prepoznaje specifičnosti različitih formi *onlajn* izražavanja, ne gurajući ih silom i bez potrebe među medije i ne namećući im iste obaveze kakve imaju tradicionalni mediji, ali otvarajući prostor takvim formama *onlajn* izražavanja da se, ako su za to zainteresovani, registruju kao medij sa svim pripadajućim pravima i obavezama koje iz takvog statusa proizilaze.

U Zakonu o javnim medijskim servisima uočava se nov model finansiranja, iz takse, ali i harmonizacija sa evropskim standardima u primeni pravila kontrole državne pomoći na javne radiodifuzne servise. Ovo je svakako dobro jer podrazumeva odgovornije raspolaganje javnim sredstvima. Loše je, međutim, što se implementacija novog modela finansiranja odlaže do početka 2016. godine, i što provizorni model finansiranja koji će se do tada primenjivati ne garantuje ni stabilno finansiranje javnog servisa, niti njegovu punu nezavisnost od izvršne vlasti.

Loše je i što zakon ne sadrži garancije da će se osiromašeni, tromi i neefikasni javni servisi uspešno transformisati u istinske javne servise, već taj kritičan momenat, koji se već više od decenije odlaže, tretira kao nešto što se samo od sebe podrazumeva i što će se i inače dogoditi. Nažalost, prethodni period uverio nas je da se kod javnih servisa nikada ništa samo od sebe ne podrazumeva, a posebno ne promene koje bi se kretale u pozitivnom pravcu, te da su sile koje su opstruirale transformaciju u istinski javni servis uvek bile jače od sila koje su se za nju zalagale.

Zakon o elektronskim medijima harmonizovan je sa evropskim regulatornim okvirom i posebno Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama. Uvedeni su brojni novi instituti koji nas približavaju pravilima koja važe na unutrašnjem tržištu EU u ovoj oblasti. Zakon, međutim, ne razdvaja upravljanje svakodnevnim poslovanjem regulatornog tela od njegove strateške i regulatorne funkcije. Takođe, brojne nove nadležnosti zahtevaju unapređenje postojećih i razvoj novih kompetencija, što će biti teško postići u situaciji u kojoj se na zaposlene primenjuju propisi o državnoj upravi, posebno u kontekstu krize kroz koju zemlja prolazi i bolnih rezova u javnom sektoru. Ovo na određeni način govori i o nerazumevanju zakonodavca za posebnosti nezavisnih regulatornih tela koja nisu u svemu uporediva sa državnim upravom. I sistem izdavanja dozvola koji Zakon predviđa ne čini se dovoljno otvorenim prema tehnološkim promenama koje su neumitne. Isuviše pažnje posvećuje se tehnologijama prenosa koje gube trku na tržištu, dok se rešenja za nove platforme i tehnologije koje kucaju na vrata još uvek ne naziru.

Zakon o elektronskim medijima u jednom delu bavi se i oglašavanjem. Po prvi put regulisano je plasiranje roba (*product placement*), i uređuju se nove forme oglašavanja, kao npr. virtuelno oglašavanje. Negativna strana ovakve prakse je u tome što razmimoilaženje koje je na ovaj način kreirano između Zakona o oglašavanju, kao opšteg propisa u toj oblasti, i Zakona o elektronskim medijima, može da dovede do situacije u kojoj će različita tela sa nadležnostima u ovoj oblasti, kao što su Regulatorno telo za elektronske medije, tržišna inspekcija ili prekršajni i privredni sudovi, imati različita mišljenja o tome koji od ova dva propisa treba na svaki konkretan slučaj primeniti, što će nužno kreirati pravnu nesigurnost. Stoga je neophodno doneti novi Zakon o oglašavanju, harmonizovan sa Zakonom o elektronskim medijima i evropskim pravilima i standardima u toj oblasti.

Usvajanje i stupanje na snagu medijskih zakona donekle je bacilo u senku druge događaje koji su obaležili period na koji se ovaj izveštaj odnosi. Ovde posebno mislimo na neprimerene komentare predsednika vlade na račun jednog nedeljnika, zbog analize ugovora koji je Vlada Republike Srbije zaključila, a čiji tekst je duže od godinu dana ostao skriven od javnosti. Ovaj slučaj, kao i slučaj o kome takođe pišemo u ovom izveštaju, a koji se odnosi na odbijanje

Ministarstva spoljnih poslova da, na zahtev Centra za istraživačko novinarstvo, učini dostupnim informacije o izdatim diplomatskim pasošima, pokazuje meru u kojoj organi državne uprave, pa i oni najviši, kao što su vlada i ministarstva, i posle 10 godina od početka primene Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, i dalje odbijaju da prihvate da se informacije koje su od interesa za javnost ne mogu olako od te iste javnosti skrivati. Da sve bude još gore, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti upozorio je i na jedan slučaj u kome je novinarka Radio-televizije Kragujevac u svom mediju dobila upozorenje pred otkaz zbog toga što je, koristeći pravo na slobodan pristup informacijama od javnog značaja, tražila podatke o dugovanjima svoje medijske kuće.

Dve stvari su i ovog meseca bile iste kao i obično. Ponovo je zabeležen slučaj fizičkog nasrtaja na medijske poslenike - ovoga puta na fotoreportera dnevnog lista „Informer“, i ponovo smo bili svedoci hakerskog napada na portal „Peščanika“. Fotoreporter „Informera“ Darko Cvetanović napadnut je dok je snimao ulaz u zgradu u koju se, po informacijama kojima je taj medij raspolagao, uselio bivši ministar odbrane i narodni poslanik Dragan Šutanovac. Napadač, s kojim je policija obavila razgovor, predstavio se kao vlasnik zgrade. Ono što je dobro u čitavom slučaju jeste to što fotoreporter nije povređen. Sajt „Peščanika“, koji je bio meta napada hakera i početkom juna, ponovo je bio izložen napadima 27. avgusta. Zaključak koji se sam nameće jeste taj da je činjenica da odgovorni za napade iz juna i dalje nisu otkriveni očigledno samo ohrabrila nove.

Na kraju, u izveštaju smo zabeležili i određene pomake u procesima digitalizacije i privatizacije. Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija donelo je novi Pravilnik o prelasku na digitalno emitovanje koji predviđa precizne datume za isključivanje analognog signala, i to u periodu od 28. februara do 30. aprila 2015. godine. Istovremeno, saopšteno je da je Inicijalna mreža za testiranje digitalnog signala dostigla pokrivanje koje prijem digitalnog signala omogućava za 90% građana Srbije. Od ovoga, međutim, ima malo koristi. Naime, konvertora digitalnog signala (set-top-box), neophodnog da bi stariji televizori signal uopšte mogli da prime, i dalje nema u dovoljnom broju na tržištu, niti je poznat način na koji će država, kao što je više puta najavljivano, pomoći ugroženim kategorijama stanovništva da ga nabave. Nije poznato čak ni koje kategorije građana će se smatrati ugroženim i imati pravo na pomoć. Što se procesa privatizacije tiče, počeli su da teku rokovi do kojih izdavači medija u javnom vlasništvu moraju da podnesu inicijativu za otpočinjanje privatizacije, dok je Agencija za privatizaciju, s druge strane, otpočela sa ispitivanjem zainteresovanosti potencijalnih investitora.

Činjenica da se paralelno sa usvajanjem novih medijskih zakona koji, čak i uz određene nedostatke, svakako predstavljaju značajan pomak unapred i veliki korak u harmonizaciji sa evropskim pravnim okvirom, i dalje dešavaju fizički napadi na novinare, da se i dalje vrše pritisci na njih, ili da im se uskraćuju prava koja su suštinska za obavljanje njihovog posla, kao što je pravo na slobodan pristup informacijama od javnog značaja, samo nas učvršćuje u zaključku da moderni medijski zakoni, koliko god bili važni i značajni, sami za sebe nisu dovoljni da nepovoljno medijsko okruženje učine povoljnijim. Oni su samo deo jednog šireg napora koji mora da podrazumeva i adekvatnu implementaciju, ali i izmenu opšte klime u društvu i jačanje svesti o značaju slobode izražavanja za demokratske procese i razvoj društva.